

A magyar közoktatással szembeni technológiai és munkaerő-piaci kihívások

Javaslat az ELEGY Oktatáspolitikai Szakbizottság számára (v01)

Összeállította: Radó Péter

1. A probléma lehatárolása

A már elkezdődött, összefoglalóan „negyedik ipari forradalomnak” nevezett technológiai változások leértékelik az oktatás által hagyományosan középpontba állított tudásokat és új készségek fejlesztését kényszerítik ki. Kétség kívül a legnagyobb hatású változás az élet minden területének rendkívül gyors ütemű digitalizációja. Már ma is egyszerre élünk online és offline terekben, melyek szétválaszthatatlanul összefonódnak és újraértelmezik szinte minden tevékenységünket. Az általunk végzett tevékenységek (munka, társadalmi részvétel, magánélet, szórakozás és kultúrafogyasztás) egyszerre zajlanak fizikai és digitális terekben, s az utóbbiba való sikeres bekapcsolódás elmaradása egyre inkább a társadalomból való kirekesztődéshez vezet. Mindezzel párhuzamosan a munkaerőpiac felgyorsuló strukturális átalakulása és a végzett munkák természetének megváltozása ellehetetleníti az eddigi alulról építkező, az új generációk iskolázottságának megváltoztatásán alapuló társadalmi alkalmazkodási logikát, ugyanis a változások sebessége már messze meghaladja a teljes lakosság iskolarendszerű oktatáson keresztül megvalósuló átképzésének sebességét. A változásokhoz való alkalmazkodás elmaradása már ma is az iskolarendszerű oktatás gyors leértékelődését eredményezi. A tanulók folyamatos tanuláshoz és gyakori szakmaváltáshoz szükséges, ezen belül különösen digitális készségeinek fejlesztése az oktatás egyik legfontosabb feladatává vált.

Az új típusú célok szolgálata, a készségigények növekedése a gazdaságban és a társadalmi részvétel terén, valamint a folyamatos szakmaváltási kényszer miatt az elmúlt évtizedekben kikényszerítette az oktatási rendszerek által felkínált tanulási pályák átgondolását. Ennek következtében szinte általánossá vált a teljes értékű középfokú végzettség megszerzése és számos országban egyre nagyobb hangsúlyt kap a kompetenciák és adaptív készségek (transzverzális kompetenciák) fejlesztését jobban szolgáló közismereti tárgyak minél hosszabb

idejű oktatása. Ez egyúttal az iskolarendszerű szakképzés és általános (közismereti) oktatás közötti határok elmosódását és a szakmára való felkészítés fokozatos poszt-szekundér oktatásba és a felsőoktatásba való kitolódását eredményezi. Mindez egyúttal megalapozza a felsőoktatás elkezdődött új expanzióját is. A jövőben a személyes tanulási utak diverzifikációja és a végzettségek felhalmozása helyett a hitelesített készségek felhalmozása várható.

A közoktatásnak a kívánatos tanulási eredmények három csoportját kell szolgálnia:

- *További tanulást lehetővé tevő alapvető kompetenciák:* szövegértés, matematikai és természettudományos kompetenciák
- *Kontextustól független adaptív készségek:* alkalmazkodó képesség, egyéni és társas problémamegoldás, kritikus gondolkodás, kreativitás, kommunikáció és együttműködés másokkal, stb.
- *Globális munkapiaci belépési küszöb-készségek:* angol nyelv, digitális kompetenciák, interkulturális kommunikáció)

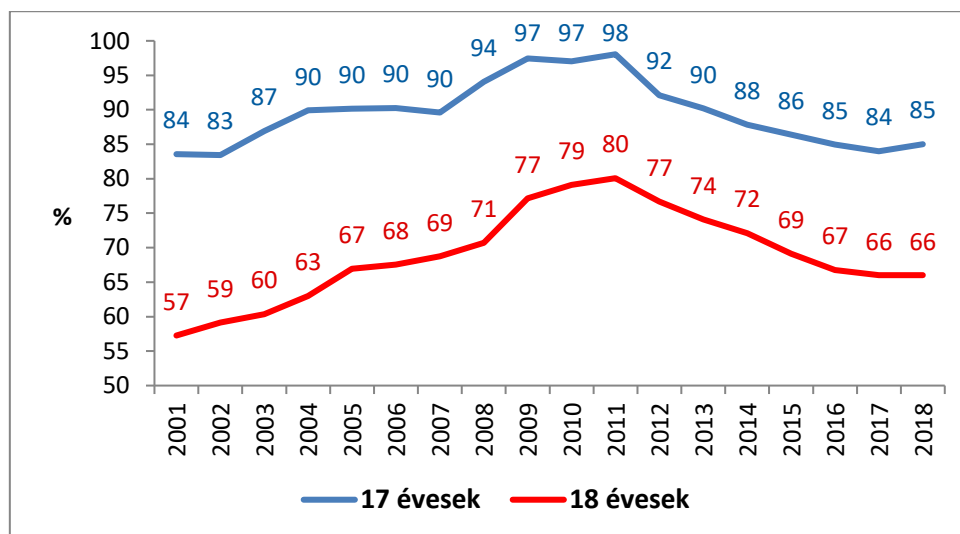
A téma egyik legfontosabb leágazása a felnőttképzés rendszerének újragondolása kiemelt fejlesztése. A munkacsoport döntése értelmében a felnőttképzésről, ezen elül a felnőttképzés kínálatának bővítéséről, minőségbiztosításáról, kimeneti szabályozásáról, a formális, informális és non-formális tanulás keretében megszerzett készségek validációjáról, a formális oktatás intézményrendszerének felnőttképzésbe való intenzívebb bekapcsolásáról, valamint a felnőttképzésben való részvétel növelését szolgáló ösztönzők széleskörű alkalmazásáról önálló javaslat készül. Ennek megfelelően ez a javaslat az iskolarendszerű oktatásra és a felsőoktatásra fókuszál.

2. Problémaeltár

A 2010 előtti két évtized során a magyar közoktatásban zajló változások alapvetően az általános oktatás idejének kiterjesztése és a középfokú részvétel növelése irányába hatottak. A 18 évesre emelt tankötelezettség és a négy évesre bővített szakmunkásképzés hatására nőtt az oktatásban töltött átlagos idő, az érettségivel záruló középiskolai oktatás kiszélesítette a felsőoktatás expanziójának bázisát, valamint 2010-ben a szakközépiskolában (a mai szakgimnáziumban, illetve technikumban) érettségiző tanulók fele már poszt-

szekundér programban kapta meg a szűk értelemben szakmára való felkészítést. 2010 után mindebben gyökeres fordulat következett be. Bizonyos munkáltatói csoportok rövid távú érdekeinek kiszolgálása jegyében a kormányzat csökkentette a tankötelezettség idejét, újra három évesre rövidítette a szakmunkásképzést, a szakközépiskolákban pedig az érettségi vizsga idejére tolt vissza a szakmai vizsgák teljesítését. Mindennek következtében a szakmaválasztás időpontját előre hozta 14 éves korra, melynek következtében jelentős mértékben lerövidült az alapkompenciák és adaptív készségek fejlesztésére fordítható idő, csökkent az átlagosan az oktatásban töltött idő és – a korábbi évtizedek javuló adataival szemben – gyors ütemben és erőteljesen csökkent a 17 és 18 éves korcsoportok részvétele az oktatásban. Az alapvetően elhibázott szakképzés politikát az öt éves képzési idejű technikumok bevezetésével 2020-ban a kormányzat részlegesen visszafordította, a középfokú részvétel csökkenését okozó intézkedések többségét azonban érintetlenül hagyta.

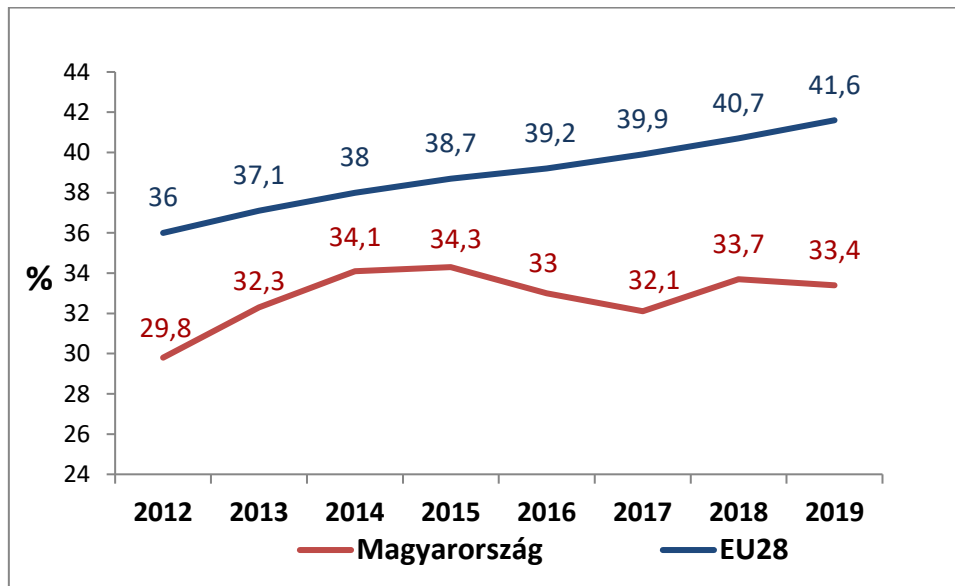
A 17 és 18 évesek részvétele a közoktatásban 2001 és 2018 között

Forrás: A közoktatás indikátorrendszere 2019

Az elmúlt tíz év során oktatási részvétel tekintetében a magyar közoktatás az ezredforduló körüli évek szintjére lépett vissza. A felsőoktatás merítése bázisának csökkenése – egyéb okok mellett - hozzájárult a diplomát szerzők arányának csökkenéséhez is.

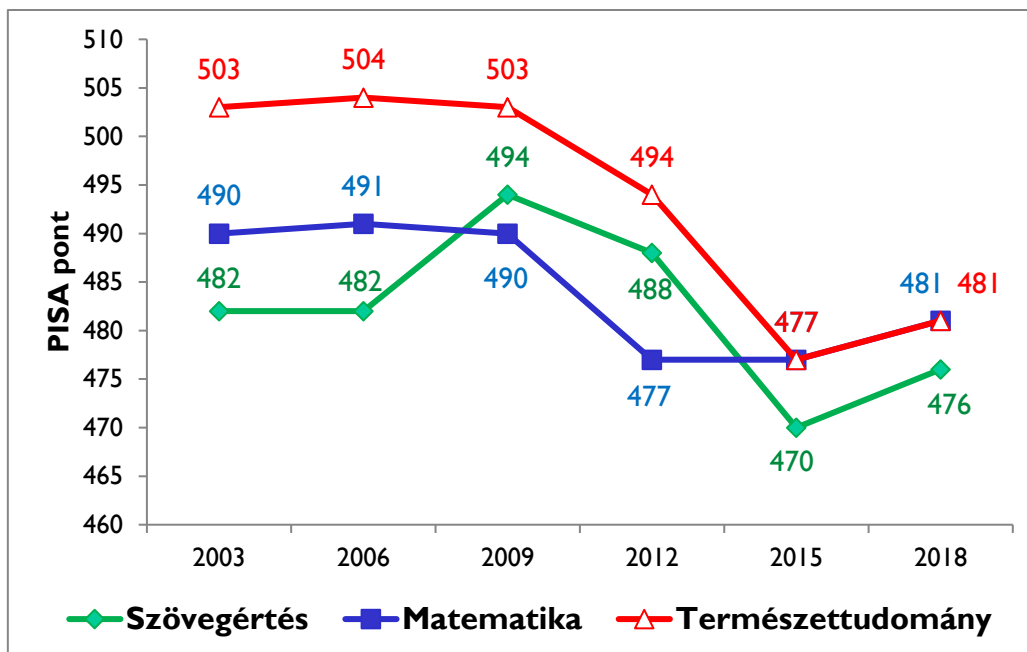
**A diplomások arányának alakulása a 30-34 éves korosztályban
Magyarországon és az EU átlagában 2012-2019 között**

Forrás: EUROSTAT

A magyar közoktatás mért tanulási eredmények tekintetében is gyenge és romló színvonalon biztosítja a jövő változásaihoz való egyéni alkalmazkodást lehetővé tevő kompetenciák és adaptív készségek fejlesztését. Az ezredforduló utáni évtized mérései szerint az alapvető kompetenciák terén valamivel a fejlett országok átlaga alatt, stagnáló színvonalon teljesített. Az évtized erőteljes fejlesztései 2009-re csupán egyetlen kompetenciaterületen, a szövegértés fejlesztése terén produkáltak teljesítményjavulást. A 2010 utáni gyökeres oktatáspolitikai fordulat 2011 és 2015 között mindenre kiterjedő közoktatási rendszer átalakítást vont maga után, ami azonnali és nagyon jelentős minőség- és teljesítményromlást okozott. 2015-re a magyar közoktatás teljesítménye súlyos mértékben leszakadt a lengyel, cseh vagy osztrák közoktatás teljesítményétől. A 2018-as PISA mérések eredményei szerint az évtized második felében a teljesítmények romlása megállt, a magyar tanulók átlagos teljesítménye pillanatnyilag egy a korábinál jóval alacsonyabb szinten stabilizálódott.

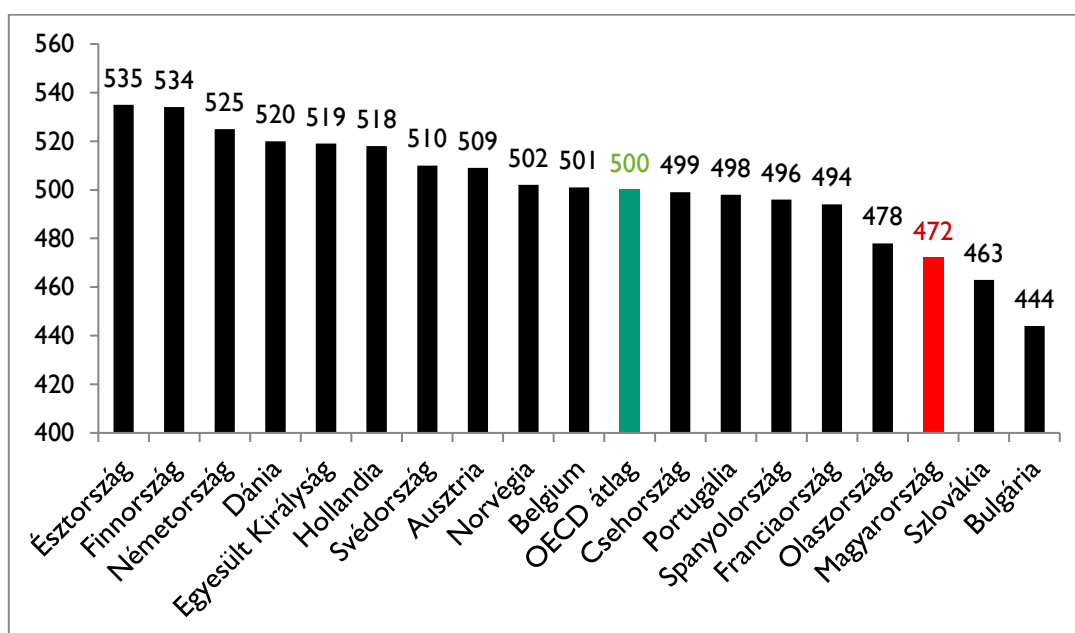
**A magyar szövegértés, matematika és természettudomány eredmények
változása (PISA 2003-2018)**

Forrás: OECD PISA, 2003-2018

Az adaptív készségek és belépési küszöb-készségek fejlesztése tekintetében a magyar közoktatás relatív teljesítménye ennél is alacsonyabb. A 2015-ös PISA vizsgálat eredményei szerint például a magyar tanulók együttműködő problémamegoldó készségei Európai összehasonlításban a leggyengébbek között voltak.

Adaptív készségek: együttműködő problémamegoldás eredmények az európai országokban

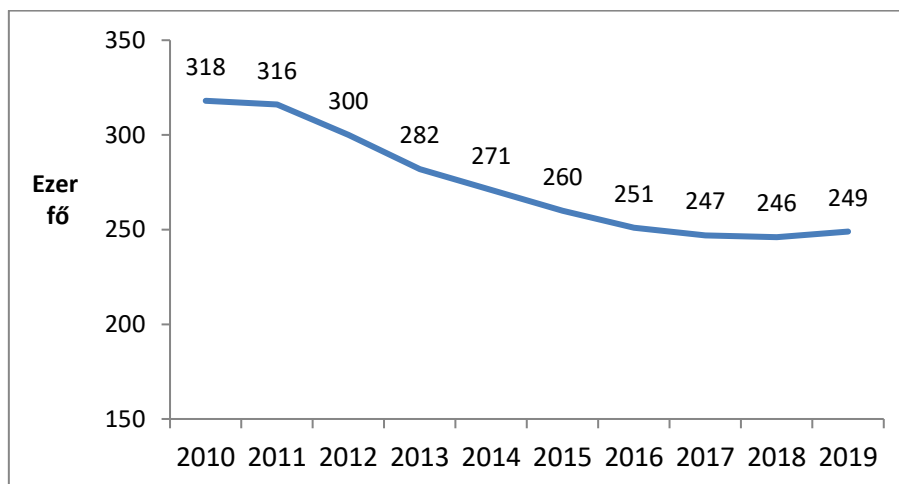
Ami a digitális kompetenciák fejlettségét illeti, a 2012-es PISA vizsgálat eredményei szerint a résztvevő európai országok közül a magyar tanulók digitális szövegértési kompetenciái voltak a legalacsonyabbak. Összességében mindez azt bizonyítja, hogy a közoktatás alkalmazkodása az új elvárásokhoz nem történt meg, melynek következtében a magyar tanulók által az iskolában megszerzett tudás folyamatosan leértékelődik.

A rendszerváltás utáni két évtized négy tantervi reformja, illetve közülük három által megvalósított liberalizáció nem vezetett a magyar közoktatásban uralkodó ismeretközpontúság megváltoztatásához, ugyanis nem történt meg egységes kompetencia alapú kimeneti minimumkövetelmények rögzítése. A 2010 utáni oktatáspolitikai fordulat következtében, amely a készen kapott ismeretek megtanulását tekintette a tanulás elsődleges céljának, a tartalmi szabályozás visszatért az államszocialista rendszer központi előíró-listázó tanterveihez. Mindezek következtében az oktatási célokról szóló szakmai viták alapkérdése anakronisztikus módon még mindig az, hogy mekkora mennyiségű és milyen ismeretek megtanulását szükséges kötelezővé tenni. A jelenlegi kormányzat tanulásközpontú oktatáspolitiká helyett tanítás központú politikát folytat, amely a központi tantervekkel, az egyen-tankönyvekkel, a pedagógusok és tanulók túlterhelésével, valamint a tanulást és oktatás segítő szakmai szolgáltató rendszer szinte drasztikus leépítésével teljesen felszámolta a készségek fejlesztéséhez szükséges személyre szabott módon differenciáló tanulási környezetek kialakításának a lehetőségét. Az iskolák közötti verseny fenntartásával, az iskolákon belül a pedagógusok közötti együttműködés legyengítésével, az intézményi kompetenciakészletek elszegényítésével és hagyományos gyárszerű tanulásszervezési eljárások bebetonozásával a kormányzat tartósítja azt a rendszert, amely a tanulási élmények gazdagítása helyett az iskolák specializálódásán alapszik. Más szavakkal: a magyar közoktatási rendszer nem a tanulók közötti, hanem az iskolák közötti különbségekre épít, ami egyetlen tanuló számára sem biztosítja a tehetségének és szorgalmának megfelelő fejlődés lehetőségét.

Miközben a gazdasági-társadalmi változások az európai országokban új felsőoktatási expanziót kényszerítenek ki, a magyar kormányzat különböző adminisztratív és finanszírozási korlátozásokkal az évtized elején csökkentette,

azóta pedig alacsony szinten tartja a felsőoktatásba belépők számát. Mint arról már volt szó, ez demográfiai változásokkal és a felsőoktatás merítési bázisának zsugorodásával együtt hatva a diplomát szerzők arányának folyamatos csökkenéséhez vezet.

Felsőfokú alap- és mesterképzésben résztvevő hallgatók számának alakulása 2010 és 2019 között (ezer fő)

Forrás: KSH

Az új belépők között az évtized során tíz százalékkal (93-ról 83 százalékra) csökkent a magyar hallgatók aránya. A külföldi hallgatók számának növekedése elméletileg hozzájárulhat a magyar felsőoktatás nemzetközi képzési piaci részvételének erősödéséhez, ennek azonban nem magyarországi hallgatók helyettesítésével, hanem a hazai felsőoktatási részvétel növekedését kiegészítve kellene történnie. A diplomások iránti kielégítetlen kereslet növekedését nem csupán a magas hozzáadott értékű munkát végezni képes munkaerőigény növekedése generálja, de az elmúlt évtized során nagy számban külföldre távozott diplomások pótlásának kényszere is.

A felsőoktatási részvétel növelése mellett egy a jövő kihívásaira választ adni képes felsőoktatási rendszer létrehozásához két további változásra lenne szükség: a mesterképzések programkínálatának bővítésére és diverzifikációjára, valamint az oktatás tanulás-intenzív modell felé való elmozdulására. Az elmúlt évtizedben a kormány tevékenysége mindkét elvárás szempontjából ellentétes hatású volt. A felsőoktatási rendszer zsugorodása és a kormányzat bizonyos képzési területekkel és szakokkal szembeni ellenséges magatartása miatt a programkínálat szűkült. A 2005-ös „bolognai rendszerre” való átállás idején csak

képzésszerkezeti változás történt, a programok kínálatának és tartalmának szisztematikus újragondolása lényegében elmaradt. 2010 után a felsőoktatás modernizációja (oktatás-intenzív működési módról tanulás-intenzív működési módra való átállása) megrekedt. A magas színvonalú felsőoktatási programokhoz való hozzáférés lehetőségére az egyik legnagyobb csapást a CEU Magyarországról való kiszorítása mérte.

3. Programjavaslat

3.1 Beavatkozási területek:

A köz- és felsőoktatás technológiai és munkapiaci változásokhoz való alkalmazkodásának felgyorsítása érdekében hat területen van szükség oktatáspolitikai beavatkozásokra. E területek a következők:

1. A közoktatási iskolaszervezet egységesítése
2. A tartalmi szabályozás demokratizálása, az általa rögzített célok megújítása
3. A poszt-szekundér szakképzés rendszerének kiterjesztése
4. A pedagógus szakma professzionalizálása
5. Az oktatási intézmények működésének megújítása
6. A felsőoktatás fejlődési pályára állítása

3.2 Rendszerszintű beavatkozások

1. ***Tagozatok indításának tilalma a közoktatás első nyolc évfolyamán.*** A tagozatok indításának tilalma az első nyolc évfolyamon (ISCED 1-2) a tantervi szabályozás egységességének biztosítását szolgálja azzal a szükséges rugalmassággal, ami lehetővé teszi gazdag és személyre szabott tanulási kínálat biztosítását. Ez alól korlátozott arányban egyedi miniszteri engedéllyel kivételt képezhetnek a hét évfolyamos speciális műveltségterületi tagozatot indító iskolák. (A miniszteri engedélyezés célja az országos beiskolázási létszámkorlátok érvényesítése. Az engedély kiadását vagy megtagadását független értékelésnek kell megelőznie. Az engedélyt a programok független külső értékelése után ötévente meg kell újítani.)

2. **Tanulásszervezés diverzifikációja.** Az intézményi tanulásszervezési szabályok erőteljes deregulációja, alternatív tanulásszervezési megoldások terjesztését szolgáló fejlesztési program elindítása.
3. **Tankötelezettség.** Két éves türelmi időszak után a középfokra belépő tanulók számára a tankötelezettség kiterjesztése 18 éves korig, a négy éves középfokú iskolaszervezet egységesítése.
4. **A tanulási alapok megerősítése és a tantervi fetisizmussal való szakítás.** Az iskolai kimeneti követelmények demokratizálása és a tartalmi szabályozás hatékonyságának helyreállítása. Kötelező minimum kompetenciakövetelmények (standardok) rögzítése az általános iskolák nyolcadik évfolyamára. A standardok nem tantárgyi, hanem öt területre megállapított kompetencia követelmények: szövegértés, matematika, természettudomány, digitális kompetenciák (a DigComp 2.1 alapján) és angol nyelvi kompetenciák. Ezzel egy időben a tantervi szabályozás liberalizációja, az intézményi pedagógiai program elsődleges folyamatszabályozó szerepének helyreállítása.
5. **A nyolcadik évfolyamra megállapított kompetencia standardok tartalmi szabályozó szerepének megerősítése.** Ennek érdekében vagy azokon alapuló általános iskolai záróvizsga, vagy az iskolák elszámoltathatóságát (az alulteljesítő intézmények azonosítását) szolgáló teljeskörű kompetenciamérés bevezetése az általános iskola utolsó évfolyamán. .
6. **A középfokú érettségi vizsga helyett kompetencia alapú alapfokú érettségi vizsga bevezetése és kiterjesztése a szakmunkásképzésre.** Az alapfokú érettségi vizsga követelményeit (standardjait) a nyolcadikos standardokkal megegyező öt kompetencia területen kell rögzíteni. A szakmai záróvizsga kizárólag szűk értelemben vett szakképzési követelményeken alapszik. A felsőfokra való belépésnek nem feltétele az emelt szintű érettségi, de pontszámelőnyt jelent. Tantárgyi vizsgakövetelményeket csak az emelt szintű érettségi számára lehet megállapítani.
7. **A középfokú szakmunkásképzés megújítása.** A középfokú szakmunkásképzésnek elsősorban szakmaterületenként szervezett alapozó képzést kell nyújtania, a szűken értelmezett szakmai képzésnek a poszt-szekundér oktatásba és a felnőttképzésbe kell kerülnie

8. ***A iskolarendszerű szakképzés és a gazdaság kapcsolatának újragondolása.*** Figyelmet kell fordítani a vállalkozások megfelelő bevonásába az ifjúsági szakképzésbe, illetve az iskola-munka átmenet megkönnyítésébe. Érdekeltté kell tenni őket a tanulók fogadásában és megfelelő, az iskola által ellenőrzött képzésében, erősíteni kell az iskolák és a vállalkozások közti, valamint a vállalkozásközi együttműködést (képzőközpontok)***Poszt-szekundér szakképzés kiterjesztése.*** Az alapfokú érettségi vizsgán alapuló poszt-szekundér szakmai képzés és szakmai vizsga rendszerének helyreállítása és hozzáférhetővé tétele mindhárom középfokú intézménytípusban végzetek számára. (Az érettségi után poszt-szekundér oktatásban megszervezett szakképzés – a felsőoktatási szakképzés kivételével - a közoktatás része.)
9. ***A kompetenciamérések alkalmassá tétele a segítséget igénylő, a tanulási követelmények terén gyenge teljesítményt nyújtó tanulók azonosítására.*** A kompetenciamérés továbbfejlesztése magában foglalja a standard alapú mérési keret kialakítását a nyolcadik évfolyamon (amennyiben nem kerül sor általános iskolai záróvizsga bevezetésére), az egyéni tanuló háttérkérdőívek kitöltésének kötelezővé tételét, valamint a mérés kiterjesztését mind az öt kompetenciaterületre. A 6. és 10. évfolyamos mérés marad diagnosztikai-fejlesztő célú. A kompetenciamérés rendszerét ki kell egészíteni egyes adaptív készségek mérését szolgáló nem rendszeres mérésekkel. E mérések eredményei alapján fejlesztési programok elindítása van szükség.
10. ***Pedagógus munka értékelésének új rendszere.*** Pedagógusok és iskolák külső szakmai ellenőrzésének megszüntetése, kötelező ciklikus intézményi önértékelésbe ágyazott egyéni intézményi teljesítményértékelés bevezetése.
11. ***A pedagógusok munkaterhelésének csökkentése.*** A munkaterhek drasztikus csökkentésének a pedagógusok munkája minőségének javítását szolgáló módon kell történnie. Ennek érdekében szükség van a pedagógusok heti kötelező tanóra számának jelentős csökkentésére, a kötelező tanórán kívüli tanulási lehetőségek és egyéni fejlesztés biztosításában való közreműködés kötelező heti óraszámának rögzítésére a teljes munkaterhelés növelése nélkül.
12. ***Az intézményi programok tanulástámogató rendszerré fejlesztése.*** Egyéni pedagógusi kompetencia portfóliókon alapuló intézményi kompetencia

térképek elkészítése, azok gazdagítását szolgáló folyamatos és ciklikus iskolafejlesztés és ezt támogató továbbképzési programkínálat. Az egyéni tanulási tervek eszközének kiterjesztése, az azok végrehajtásához szükséges szakmai, tárgyi feltételek és tanulási lehetőségek beemelése az intézményi pedagógiai programba.

3.3 Célzott beavatkozások

13. **Aktív tanulást támogató rendszerek létrehozása.** A tanulmányi versenyek kiegészítése átfogó műveltségi területekként megszervezett tanulói projekt versenyekkel.
14. **Pedagógus szakma önszerveződésének támogatása.** A Pedagógus Kar köztestületi jellegének és a kötelező tagság megszüntetése. A pedagógus szakszervezetek és a pedagógus szakmai szervezetek működésének átlátható költségvetési támogatása. A pedagógus szervezetek aktív bevonása a fejlesztési és szakmai szolgáltató rendszerbe.
15. **Tanítás és tanulás fizikai tereinek modernizációja.** Iskolaépület felújítási és bővítési program elindítása, melynek kötelező eleme munkát és tanulást szolgáló többcélú kreatív terek kialakítása és felszereltségük korszerűsítése.
16. **Intézményi tanulástámogató rendszerek szakember szükségletének biztosítása.** Tanulástámogató és tanulásszervező specialisták foglalkoztatásának beépítése az oktatásfinanszírozási rendszerbe, ilyen szerepben foglalkoztatott szakemberek felsőoktatási képzésének elindítása, illetve kiterjesztése.
17. **Intézményi programok megújítását szolgáló fejlesztések támogatása.** A szülők és tanulók bevonásával készülő, az iskolai, iskolán belüli és kívüli nem formális és non-formális tanulási tevékenységekre is kiterjedő egyéni fejlesztési programokon alapuló intézményi pedagógiai programok kísérleti bevezetésének támogatása.
18. **Az iskola és munka közötti átmenet megkönnyítése érdekében a pályaorientációs rendszer kiterjesztése és fejlesztése.** Külön programot kell kidolgozni az SNI tanulók szakképzésére és munkapiacra való kilépésük támogatására.

- 19.**Szakmai szolgáltató rendszer helyreállítása.** A szakmai szolgáltató és szakszolgálati rendszer, valamint a pedagógus továbbképzési rendszer szolgáltatási és program-kínálatának és kapacitásainak jelentős bővítése, szektorsemleges minőségbiztosításuk helyreállítása.
- 20.**Felsőoktatásba való belépés támogatása.** A felsőfokú oktatásba való belépés szűkítését szolgáló adminisztratív korlátok felszámolása. Az alapképzésben és az osztatlan pedagógusképzésben való részvétel tandíjmentessége, teljes körű állami finanszírozása. Önálló, tanulmányi ösztöndíjrendszertől és diákhiteltől független, azokat kiegészítő állami szociális ösztöndíjrendszer létrehozása rászoruló hallgatók részére.
- 21.**A felsőoktatás modernizációját szolgáló fejlesztés támogatása.** A mesterképzés programkínálatának gazdagítását, a tanulás-intenzív működésre való átállást, a hallgatói szolgáltatások bővítését és az oktatói utánpótlás képzését szolgáló kormányzati programok elindítása.

3.4 A szükséges intézményi feltételek megteremtése

- 22.**Új közoktatás-finanszírozási rendszer létrehozása.** Decentralizált normatív finanszírozási rendszer helyreállítása, a tanulólétszám és a kapacitások egyensúlyának fenntartását szolgáló pénzügyi ösztönzők alkalmazása, az egyéb intézményi feltételek megteremtését és működtetését szolgáló stabil finanszírozás biztosítása.
- 23.**Bürokratikus központosítás felszámolása, decentralizáció.** Olyan oktatásirányítási decentralizáció, amely egyfelől kiküszöböli a 2011 előtti rendszer végleges széttagoaltságából fakadó problémákat és lehetővé teszi teljes helyi közoktatási intézményhálózatok szektorsemleges irányítását, másfelől biztosítja a települési önkormányzatok, illetve általában a helyi közösségek aktív részvételét a fenntartói irányítási döntések meghozatalában. A kialakítandó decentralizált rendszerben a központi kormányzat nem láthat el intézményfenntartói feladatokat, ezért a KLIK-eket meg kell szüntetni. Lehetséges opciók: (1) járási/városi önkormányzatok települési részönkormányzatokkal, (2) kötelező járási szintű önkormányzati közoktatás-irányítási társulások, (3) járási szintű, részben választott, részben önkormányzati delegáltakból álló közoktatás-irányítási testületek.

- 24. Intézményi autonómiák helyreállítása.** Óvodák, iskolák és felsőoktatási intézmények szakmai, szervezeti és gazdálkodási autonómiájának helyreállítása, a szülők és külső partnerek intenzív bevonódását szolgáló procedurális szabályozás. A közoktatási intézmények szakmai tevékenységének két alapidokumentuma az Intézményi Pedagógiai Program és az Intézményi Fejlesztési Terv. A felsőoktatási intézmények autonómiája ki kell hogy terjedjen a tudományos kutatás maradéktalanul érvényesített autonómiájának biztosítására is.
- 25. Iskolafejlesztés kötelezettségének helyreállítása.** Ciklikus és rendszeres intézményi önértékelés és ezen alapuló iskolafejlesztés (hároméves iskolafejlesztési programok megalkotása, elfogadtatása és megvalósítása) rendszerének működtetése a közoktatásban.
- 26. Állami külső minőségértékelés létrehozása a közoktatásban.** Kockázat alapú, független és professzionális, országos és regionális központok által végzett külső intézményértékelés (tanfelügyelet) rendszerének létrehozása és működtetése. A minőségértékelési rendszer stabilitását és szakmai autonómiáját biztosító független szakértői kormányzás intézményi kereteinek kialakítása (kormánytól független Közoktatási Értékelési Tanács által felügyelt Közoktatási Értékelési Központ létrehozása).
- 27. Humán erőforrás-tervezés rendszerének helyreállítása.** Az iskolarendszerű szakképzés kínálatának tervezését magában foglaló regionális humán erőforrás-tervezési rendszer helyreállítása.
- 28. Keresletvezérelt szolgáltatási piac helyreállítása.** Szektorsemleges szakmai szolgáltató rendszer helyreállítása, kapacitásainak jelentős bővítése, a nyílt és minőségbiztosított tankönyvpiac helyreállítása.
- 29. Pedagógus képzés és továbbképzés megújítása.** Aktív tanulást segítő, differenciált, személyre szabott és készségek fejlesztésére orientált („adaptív”) pedagógiai gyakorlathoz (tanításhoz és tanulásszervezéshez) szükséges kompetenciák folyamatos és kiterjedt fejlesztését szolgáló pedagógus képzési és továbbképzési rendszer létrehozása
- 30. Közoktatási ágazati humán erőforrás-gazdálkodási rendszer újragondolása.** Az aktív tanulást segítő, differenciált, személyre szabott és készségek fejlesztésére orientált („adaptív”) pedagógiai gyakorlat (tanítás és

tanulásszervezés) számára teret biztosító és arra ösztönző intézményi munkaerő gazdálkodási rendszer kialakítása.

31. Az oktatás szereplőinek tudásigényét kielégítő rendszer helyreállítása. A rendszeres oktatáskutatás és programfejlesztés intézményeinek helyreállítása és működtetése, intézményesített tudásmenedzsment megteremtése.